

ECONOMIC AND LEGAL PROBLEMS OF ACTIVIZATION INVESTMENT CREDIT BY BANKS OF UKRAINE

Kharchenko A. M.

Review economic and legal problems of activization investment credit by banks of Ukraine according to activization of banking investments in real economics.

Keywords: investment, investments banking operations, crediting, banking institution, state regulation of banking activity.

УДК 346.7:339:621.31

СУСПІЛЬНІ ІНТЕРЕСИ ЩОДО ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ГЕНЕРУЮЧИХ КОМПАНІЙ

О. Ю. Битяк, кандидат юридичних наук

Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Розглянуто окремі положення Енергетичної Стратегії України на період до 2030 р. в контексті запропонованої нею реформи організації електроенергетичного комплексу України, зокрема в частині приватизації електрогенеруючих компаній та переходу до ліберальної моделі функціонування оптового ринку електричної енергії.

Ключові слова: генеруючі компанії, електроенергетичний сектор, функціонування електроенергетичних підприємств.

Постановка проблеми. Українська електроенергетика нині перебуває під впливом потужних суспільних інтересів, у першу чергу держави та суспільства, однак, і це треба визнати, — інтересів окремих фінансово-промислових груп. Власне останні й ініціюють багато перетворень в організації, принципах та порядку функціонування електроенергетичного комплексу, маючи на меті переважно приватні егоїстичні інтереси. На певних етапах держава під тиском проблем, що накопичуються, починає реформувати систему енергетичних відносин у напрямку їх відповідності суспільним інтересам. Так відбувалося і відбувається з приводу функціонування обленерго, які переважно є у недержавній формі власності. Сьогодні підставою для з'ясування балансу суспільних інтересів стали самі генеруючі компанії під гаслом лібералізації моделі електроенергетичного ринку.

Слід зазначити, що ця боротьба інтересів зачіпає такий інструмент організаційно-господарського впливу, як програмування економічної діяль-

ності. Йдеться про зміст Енергетичної Стратегії України на період до 2030 р., в якій передбачено систему заходів щодо приватизації, зокрема теплових, генеруючих компаній. Разом з тим якість прогнозу та ефективність функціонування такої лібералізованої моделі електроенергетичних відносин в Україні є дуже сумнівними. Саме тому суспільнозначущим питанням є прогнозування юридичних та суспільно-економічних наслідків планованих перетворень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Слід визнати, що електроенергетична тематика в її господарсько- та еколого-правовому вимірах отримала певну увагу вчених-правознавців, серед яких треба назвати П. Лахно, Г. Балюк, В. Шемшученко, однак проблематика визначення суспільних інтересів щодо реформування відносин в електроенергетичному секторі та прогноз його правових наслідків з розробленням пропозицій щодо уникнення негативів в науковій юридичній літературі ще не досліджувалася.

Формулювання цілей. Метою статті є визначення основних суспільних інтересів, що вплинули на формування змісту Енергетичної Стратегії України на період до 2030 р., аналіз можливих правових наслідків її реалізації та пропонування господарсько-правових засобів оптимізації перспективного законодавчого регулювання.

Вклад основного матеріалу. Акцентуалізується розв'язання інвестиційних та інноваційних проблем галузі саме шляхом модернізації та оптимізації способів та процедур приватизації, тим не менш слід визнати, що в самій Енергетичній Стратегії міститься положення, згідно з яким «реформування відносин власності в електроенергетиці має на меті забезпечення надійного та ефективного функціонування підприємств», тобто функціонування підприємства як такого, як елемента електроенергетичної системи. Така постановка питання виходить далеко за межі питань інвестиційного та інноваційного розвитку, адже таким чином з'ясовуються питання і технічної безпеки виробничого процесу, і кваліфікованого обслуговування виробництва, що має забезпечити виробничий процес у визначених параметрах, неприпустимість страйків та інших соціальних і політичних заворушень, забезпечення ефективної діяльності підприємств у можливих екстраординарних умовах як в електроенергетичному секторі, на окремому підприємстві, так і в країні в цілому. Разом з тим відповідь на питання, яким чином структура власності на активи електроенергетичної галузі впливає на «забезпечення надійного та ефективного функціонування підприємств», Стратегія Енергетичного розвитку не дає. Але тільки на цій підставі можна ґрунтувати будь-які підходи до реформування відносин власності в ПЕК, констатуючи, що саме таке завдання Енергетичною Стратегією поставлене. Слід зазначити, що одним з варіантів реформування відносин власності Енергетична Стратегія визначає створення публічних акціонерних компаній, обов'язковою умовою діяльності яких є вільний обіг їх акцій на фондовому ринку. Відповідно джерелом залучення

інвестиційних коштів таких компаній є випуск різноманітних фінансових інструментів — акцій та облигацій. Передумовами створення таких компаній у ПЕК Енергетична Стратегія називає:

- розвиток національного фондового ринку, інтегрованого з відповідними міжнародними ринками;
- прийняття закону про основи функціонування публічних акціонерних компаній.

Незважаючи на проблеми розвитку національного фондового ринку, який відчув значного падіння в процесі розгортання світової фінансової кризи, Закон України «Про акціонерні товариства» прийнято лише 17 вересня 2008 р. [1].

Дійсно, якщо виходити з мети залучення інвестицій саме до статутного капіталу електроенергетичних підприємств, то слід зазначити, що їх корпоративізація та реорганізація в акціонерні товариства є певним варіантом її досягнення. Відмітимо, що і у п. 7 ст. 74 ГК України передбачено, що державне унітарне комерційне підприємство може бути перетворено у випадках та порядку, встановлених законом, у корпоративізоване підприємство (державне акціонерне товариство) [2]. Відповідно і Енергетична Стратегія визначила, що створення публічних акціонерних компаній має стати одним з основних напрямів реформування відносин власності в ПЕК. Відповідно встановлено і основні правові форми приватизації, а саме через публічне розміщення акцій енергокомпаній на фондовому ринку, а також через реалізацію контрольного пакету акцій стратегічному інвестору з окремим обґрунтуванням при приватизації конкретних об'єктів енергетики [3].

Закон України «Про акціонерні товариства» у ст. 3 визначає, що «акціонерне товариство — господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями. Акціонерне товариство може бути створене шляхом заснування або злиття, поділу, виділу чи перетворення підприємницького (підприємницьких) товариства, державного (державних), комунального (комунальних) та інших підприємств у акціонерне товариство». У ст. 5 цього Закону зафіксовано поділ акціонерних товариств на типи, а саме на публічні та приватні. Публічне акціонерне товариство може здійснювати публічне та приватне розміщення акцій. Відповідно до ст. 15 Закону статутний капітал товариства збільшується шляхом підвищення номінальної вартості акцій або розміщення додаткових акцій існуючої номінальної вартості в порядку, встановленому Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Збільшення статутного капіталу акціонерного товариства із залученням додаткових внесків здійснюється шляхом розміщення додаткових акцій. Так, згідно з ст. 24 згаданого Закону щодо особливостей обігу цінних паперів акціонерних товариств публічне акціонерне товариство зобов'язане пройти процедуру лістингу та залишатися у біржевому реєстрі принаймні на одній фондовій біржі. Укладення договорів купівлі-продажу

акцій публічного акціонерного товариства, яке пройшло процедуру лістингу на фондовій біржі, здійснюється лише на цій біржі [1].

Таким чином, реорганізація державних електроенергетичних підприємств у публічні акціонерні товариства дозволяє через процедури публічного та приватного розміщення акцій вирішувати завдання залучення приватних інвестицій через дві згадані в Енергетичній Стратегії форми приватизації.

Але структура власності в ПЕК і відповідно процеси приватизації, що суттєво змінюють таку структуру, не можуть розглядатися виключно в інвестиційному контексті. У той же час відповідні завдання Енергетичної Стратегії і, отже, завдання законодавчої політики абсолютно надмірно є акцентуєваними на приватизаційних завданнях.

Є. Кочергіна розподіляє функції підприємницьких товариств, що існують у визначених організаційно-правових формах, на окремі групи: організаційно-управлінські, капітало-інвестиційні, захисні [4, с. 104–109]. До загальних функцій, які належать усім базовим організаційно-правовим формам, авторка відносить такі: забезпечення майнових та інших інтересів учасників, у тому числі у сфері розподілу прибутку; забезпечення ефективної взаємодії з іншими суб'єктами економічних відносин; мінімізація підприємницьких ризиків; захист інтересів кредиторів; об'єднання капіталу та праці; залучення інвестицій; забезпечення цілісності майнового комплексу; забезпечення ефективної керованості та контролю з боку учасників; забезпечення взаємодії з органами публічної влади.

Отже, навіть говорячи про одну з категорій організаційно-правових форм суб'єктів господарювання — підприємницькі товариства, можна знайти значно більше функцій, що їх очікує від таких організацій широке коло інших суб'єктів, ніж тільки функцію залучення капіталу.

Зазначимо, що як раз організаційно-правова форма державного унітарного комерційного підприємства містить низку властивостей, які органічно відповідають іншим вимогам, що є публічними за своїм характером і мають забезпечувати інтереси у сфері електроенергетики. У цьому контексті відмітимо, що згідно зі статтями 73–75 ГК України:

– державне комерційне підприємство утворюється компетентним органом державної влади в розпорядчому порядку на базі відокремленої частини державної власності, як правило, без поділу її на частки, і входить до сфери його управління;

– майно такого підприємства перебуває у державній власності і закріплюється за ним на праві господарського відання чи праві оперативного управління;

– органом управління такого підприємства є керівник, який призначається органом, до сфери управління якого входить підприємство, і є підзвітним цьому органу;

– є суб'єктом підприємницької діяльності, діє на основі статуту на принципах підприємництва;

– таке підприємство зобов'язане приймати та виконувати доведені до нього в установленому законодавством порядку державні замовлення та державні завдання, а також враховувати їх при формуванні виробничої програми, визначенні перспектив свого економічного і соціального розвитку та виборі контрагентів.

Державне замовлення за ст. 13 ГК України є засобом державного регулювання економіки шляхом формування на договірній основі складу та обсягів продукції (робіт, послуг), необхідної для державних потреб, розміщення державних контрактів на поставку (закупівлю) цієї продукції серед суб'єктів господарювання, незалежно від їх форми власності. У випадках, передбачених законодавством, органи державної виконавчої влади можуть встановлювати державні завдання, що є обов'язковими для суб'єктів господарювання.

Усі ці та інші положення господарського законодавства, що стосуються статусу державного комерційного підприємства, є надзвичайно важливими та унікальними в контексті забезпечення високого ступеня керованості суб'єктів електроенергетичного та інших секторів економіки, де дуже високою є соціальна ціна безперебійного і прогнозованого ефективного функціонування. Згідно зі ст. 22 ГК України щодо особливостей управління господарською діяльністю у державному секторі економіки держава здійснює управління державним сектором економіки відповідно до засад внутрішньої та зовнішньої політики. Це положення закону слід відмітити, адже воно не є декларативним. Приватизовані підприємства, особливо коли вони набувають статусу дочірніх або залежних (асоційованих) підприємств зарубіжних ТНК, здійснюють менеджмент відповідно до стратегії самої ТНК, а не відповідно до засад внутрішньої та зовнішньої політики держави в країні розміщення активів.

У свою чергу держава згідно зі ст. 22 ГК України реалізує право державної власності у державному секторі економіки через систему організаційно-господарських повноважень відповідних органів управління щодо суб'єктів господарювання, які належать до цього сектору. Держава застосовує до суб'єктів господарювання у державному секторі економіки всі засоби державного регулювання господарської діяльності, враховуючи особливості правового статусу таких суб'єктів.

У цьому контексті не можна обминути положення ст. 4 Закону України «Про електроенергетику», в якій зазначено, що врегулювання відносин в електроенергетиці має особливості, викликані об'єктивними умовами функціонування галузі:

– постійним і безперервним збалансуванням виробництва і споживання електричної енергії, для забезпечення якого встановлюється єдине диспетчерське (оперативно-технологічне) управління об'єднаною енергетичною системою України;

– централізованим тепlopостачанням споживачів теплоелектроцентралями і котельнями, які входять до об'єднаної енергетичної системи України [5].

У цьому сенсі ст. 5 Закону України «Про електроенергетику» закріплює такі принципи державної політики в електроенергетиці: створення умов безпечної експлуатації об'єктів електроенергетики; додержання єдиних державних норм, правил і стандартів усіма суб'єктами відносин, пов'язаних з виробництвом, передаванням, постачанням і використанням енергії; створення умов для розвитку і підвищення технічного рівня електроенергетики; підвищення екологічної безпеки електроенергетики; збереження цілісності та забезпечення надійного і ефективного функціонування об'єднаної енергетичної системи України, єдиного диспетчерського (оперативно-технологічного) управління нею та ін.

Значимо, що практичне досягнення деяких з названих принципів державної політики сфері електроенергетики можливе за рахунок продуманої системи організаційно-господарських засобів державного регулювання економічних відносин.

При цьому не має принципового значення приватний чи державний або змішаний сектор економіки виступає як об'єкт такого впливу. Але коли розглядати та аналізувати ситуацію в названій сукупності завдань та чинників державної політики саме в електроенергетиці, видається, що виведення її із категорії «державний сектор», тобто широкомасштабна приватизація у разі її здійснення, якісно трансформує форму власності стосовно лівової частки активів в електроенергетиці саме у розряд приватного (в кращому разі — змішаного) сектору, є досить проблематичним питанням, яке, будучи далеким до спроб його вирішення в плані законодавчої політики, має отримати відповідальну та перспективну оцінку з боку фахівців щодо доцільності такої ерозії державного сектору в названій сфері.

Держава, враховуючи наведені особливості регулювання відносин в електроенергетиці, викликані об'єктивними умовами функціонування галузі, в Законі України «Про електроенергетику» значну увагу приділила саме створенню особливого правового режиму функціонування електроенергетики, включаючи власне і систему її державного регулювання. Разом з тим правовий статус суб'єктів підприємницької діяльності незалежно від їх відомчої належності та форм власності, що займаються виробництвом, передаванням, постачанням електричної енергії та теплової енергії при централізованому постачанні, законодавець визначив практично наведеним переліком критеріїв, не уточнюючи при цьому особливості створення, управління, можливих реорганізацій, умов залучення інвестицій, обсягу правосуб'єктності тощо. Так, Є. Кочергіна, застосовуючи системний підхід до визначення організаційно-правової форми, зокрема підприємницьких товариств, з'ясувала її як систему визначених, урегульованих в законодавстві типів відносин, а також конкретизацію їх особливостей, виникаючих між підсистемами засновників/учасників, що включають такий системно-структурний елемент, як відносини між засновниками/учасниками з приводу створення, функціонування та припинення підприємницького товариства, і підсистемою «юридичної особи» з

її відповідними основними системно-структурними елементами — правоздатністю, правовим режимом майна, системою органів і відповідним порядком управління, а також змістом правовідносин, що складаються між учасниками та створеною ними юридичною особою як між підсистемами, в тому числі з приводу відповідальності за обов'язками [4, с. 201, 202].

Виходячи зі складної природи внутрішньої розбудови організаційно-правових форм підприємницьких товариств, слід зазначити, що за дужками дослідження Є. Кочергіної залишилася низка, зокрема унітарних підприємств — приватних, державних, комунальних та ін., авторка стверджує, що аналіз класифікації тільки підприємницьких товариств (як доволі різновидової категорії), що склався у науковій літературі, дозволяє говорити про їх розподіл залежно від наявності чи відсутності законодавчо встановлених додаткових вимог до тих чи інших елементів структури організаційно-правових форм, та товариств спеціальних організаційно-правових форм [4, с. 202].

Найбільш виразним прикладом функціонування таких спеціальних організаційно-правових форм корпоративних суб'єктів господарювання є суб'єкти ринків фінансових послуг, а саме банки, кредитні спілки, страхові компанії, корпоративні інвестиційні фонди, недержавні пенсійні фонди та ін. Необхідно підкреслити, що ринки фінансових послуг їх функціонування та відповідно законодавче забезпечення детерміноване, також як і сфера електроенергетики, дуже важливими внутрішніми та зовнішніми чинниками, що мають особливе публічне значення.

Якщо у випадку з електроенергетичним сектором це є суспільна потреба забезпечити постійне і безперервне збалансування виробництва і споживання електричної енергії та централізоване тепlopостачання споживачів, то на ринках фінансових послуг таким імперативом є забезпечення стабільності інвестиційних процесів, адже фінансові послуги з точки зору економіки як системи виконують роль, подібну ролі електричної енергії у виробничому секторі економіки. Саме тому на ринках фінансових послуг згідно зі ст. 19 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» метою державного регулювання, зокрема, визначені:

- проведення єдиної та ефективної державної політики;
- захист інтересів споживачів фінансових послуг;
- створення умов для ефективної мобілізації та розміщення фінансових ресурсів учасниками ринку фінансових послуг з урахуванням інтересів суспільства та ін.

Головним чинником, як і у сфері електроенергетики, є забезпечення стабільного функціонування відповідних систем, стабільне виконання ними свого функціонального призначення, адже і ринок виробництва електричної енергії, як, наприклад, і ринки інвестиційних фінансових послуг, є обов'язковою умовою функціонування відповідно промисловості, виробничого сектору та усієї економіки, циклу оборотів капіталу.

Висновки. У Законі України «Про електроенергетику» розв'язання проблем забезпечення публічних інтересів в електроенергетичній сфері зосереджено виключно на засобах державного регулювання діяльності суб'єктів електроенергетики. В умовах домінування серед них державних підприємств це було б більш-менш зрозумілим з огляду на природу правовідносин, що «скріплюють» органи державної виконавчої влади та державні підприємства через різні елементи та особливості їх реалізації в системі організаційно-правової форми унітарного комерційного державного підприємства. У випадку ж активної приватизації державних підприємств у галузі ситуація її керованості з боку держави може бути поставлена під певні загрози.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про акціонерні товариства : Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI // Відом. Верхов. Ради України. — 2008. — № 50–51. — Ст. 384.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Офіц. вісн. України. — 2003. — № 11. — Ст. 462.
3. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.03.2006 р. № 145-р. [Електронний ресурс] : Законодавство України : Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. — Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=145-2006-%F0>
4. Кочергина Е. А. Содержание организационно-правовых форм предпринимательских обществ: интересы, функции, правовые средства : монография / Е. А. Кочергина. — Х. : Основа, 2005. — 236 с.
5. Про електроенергетику : Закон України від 16.10.1997 р. № 575/97-ВР // Офіц. вісн. України — 1997. — № 46. — С. 1.

ОБЩЕСТВЕННЫЕ ИНТЕРЕСЫ ПРАВОВОГО СТАТУСА И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ГЕНЕРИРУЮЩИХ КОМПАНИЙ

Битяк А. Ю.

Рассмотрены отдельные положения Энергетической Стратегии Украины на период до 2030 г. в контексте предлагаемой реформы организации электроэнергетического комплекса Украины, в частности в части приватизации электрогенерирующих компаний и перехода к либеральной модели функционирования оптового рынка электрической энергии.

Ключевые слова: генерирующие компании, электроэнергетический сектор, функционирование электроэнергетических предприятий.

SOCIAL INTERESTS OF LEGAL STATUS AND FUNCTIONING OF GENERATING COMPANIES

Bytiak O. Yu.

The article deals with several provisions of Energy Strategy of Ukraine for the period till 2030 in the context of suggested reforms of organization of electric energy complex of Ukraine, in particular, in the part of privatization of electrical generating companies and transition to liberal model of functioning of the wholesale market of electric energy.

Keywords: generating companies, electric energy sector, functioning of electric energy enterprises.

УДК 346.12:629.7

СТАНОВЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЛІТАКОБУДІВНОГО КЛАСТЕРУ: ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Ю. Г. Бронова, здобувачка

Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Присвячено проблемі визначення правової форми об'єднання підприємств літакобудівної галузі, з метою реалізації спільної економічної стратегії їх розвитку. Розглянуто різні форми господарсько-правових об'єднань, таких як холдингові компанії, корпорація, концерн в контексті створення адекватної правової форми для функціонування літакобудівного кластеру.

Ключові слова: літакобудування, літакобудівний кластер, холдингові компанії, корпорація, концерн, господарські об'єднання.

Постановка проблеми. На сьогодні в Україні гостро постає питання об'єднання підприємств літакобудівної промисловості. З 2005 р. розпочалися спроби об'єднання. З початку було створено державну корпорацію «Національне об'єднання «Антонов», потім корпорацію було змінено на державний авіабудівний концерн «Авіація України» та згодом концерн «Авіація України» перейменовано у концерн «Антонов». У цьому сенсі виникає суспільна потреба в аналізі ефективності тих господарсько-правових конструкцій, що пропонуються для активізації літакобудування в Україні, та прогнозних дослідженнях щодо перспектив трансформації одних конструкцій на інші, що більше відповідають вимогам сучасного конкурентного середовища.